

Music/Live Music Post Destruction and the Ceasing of the Sanhedrin

By: Rabbi Noah Gradofsky

Note: Translations within this paper are my own. Translations in the appendix are as indicated.

QUESTION: Is listening to music/live music¹ permitted after the destruction of the Temple? Is any existent prohibition limited to places of drinking? Is there a difference between instrumental and vocal music?

SUMMARY: This paper presents a review of the Talmudic sources regarding the alleged restriction on music after the destruction of the Second Temple and the Sanhedrin's ceasing to operate. A review of the standard understanding of these sources by the medieval rabbis is presented along with an alternative understanding of the Talmudic sources and the halacha that comes out of these. The general conclusions are:

1. If the Mishnah presents any limitation on music, that restriction is only on music in the *בית משתה* (party halls, bars, etc).
2. The more expansive restrictions introduced by Rav Huna were annulled by Rav Chisda and should have no legal force.
3. In all likelihood, the Mishnah presents not a restriction on music, but a sociological observation that a certain celebratory spirit was lost after the the ceasing of the Sanhedrin.
4. The restrictions introduced by Rav Huna were based on complaints toward the base nature of the songs, and not because of a sense of mourning. A Rabbi would do well to limit music (a) To the extent such music is actually of a base nature; and (b) to the extent of the Rabbi's authority.

DISCUSSION:

Talmudic Sources

Mishnah Sotah 9:11 (BT 48a) tells us:

מתני'. משבטלה סנהדרין - בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר: + ישעיהו כד + בשיר לא ישתו יין וגו'.²

*When the Sanhedrin ceased, songs ceased from the party halls (lit. "places of drinking"), as it is said: "In song you shall not drink wine . . ."*³

It is generally understood that this Mishnah forbids singing, at least at places like bars.

The Babylonian Talmud opens by questioning how the Mishnah connects the end of song with

¹ Recorded music is a new phenomenon. Whether halachic restrictions on music should be applied to this phenomenon is an interesting question, but will not be addressed in this paper.

² Throughout this paper, sources will be cited with only the most directly related part of the text. The appendix below has more extended quotations of most of the sources cited here.

³ Isaiah 24:9.

the ceasing of the Sanhedrin, and cites the verse from Lamentations 5:14: "זְקֵנִים מְשַׁעֲרֵי שַׁבָּתוֹ" *the elders have ceased from the gates, the young men [have ceased] from their songs.*" The Babylonian Talmud continues with a number of negative statements concerning those who engage in music in the post-Temple era. Within this text, we are told:

אמר רב הונא: זמרא דנגדי ודבקרי - שרי, דגרדאי - אסיר. רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אווזי בזווא ומאה סאה חיטי בזווא ולא איבעי. אתא רב חסדא זלויל ביה איבעאי אוווא בזווא ולא משתכח.
Rav Hunah said: The songs of sailors and ploughmen are permitted, [while the songs of] weavers are forbidden. Rav Hunah abolished singing, and one hundred geese came to be priced at a zuz, and one hundred seahs of wheat at a zuz, and was not wanted.⁴ Rav Chisda came and disregarded it (Rav Hunah's decree) and a goose would be desired for a zuz, and could not be found.⁵

It is not immediately apparent whether Rav Hunah's ruling(s) represents an interpretation of the Mishnah or an expansion of the Mishnah, although to the extent the Mishnah limits its remarks to the *בית משה*, some amount of expansion is indicated. The Talmud also tells us here that Rav Hunah's prohibition of singing led to significant financial distress, after which Rav Chisda annulled Rav Hunah's decree.

The Talmud Yerushalmi, Megillah 3:2, p. 74a, reports that Mar Ukba, who, significantly, was Rav Huna's successor as Exilarch and also Rav Chisda's teacher⁶ complained to the Exilarch about his waking up to music, based on the verse "Do not rejoice, Israel as other nations exult . . ."⁷

Also in the Talmud Yerushalmi (Sotah 9:12 p. 24b) we find the following opening to the discussion of our Mishnah:

אמר רב חסדא בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומרי דברי נבלה בשיר אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הן אומרי דברי נבלה בשיר.
Rav Chisda said: Originally, awe of the Sanhedrin was upon them, so that they would not say base things in song. However, now that the awe of the Sanhedrin is not upon them, they say base things in song.

In the Babylonian Talmud, Gittin 7a it is reported:

⁴ I.e. prices fell precipitously, so that no one would be interested to purchase 100 geese for one zuz.

⁵ I.e. prices went up so that even if you wanted to purchase one goose for a zuz, you could not find a seller.

⁶ Encyclopedia Judaica "Ukba, Mar" indicates that this succession is per Sherira Gaon. The exact fact of this succession seems difficult considering the fact that this Talmud Yerushalmi reports Mar Ukba complaining to the Exilarch.

⁷ Hosea 9:1. The Yerushalmi text is as follows: מר עוקבה מישלח כתב לריש גלותא דהוה דמיך וקאים. בזימרין ישראל אל תשמח כעמים אל גיל
Mar Ukba sent a letter to the Exilarch who would go to sleep and awake to songs, "Do not rejoice, Israel, as other nations exult."

שלחו ליה למר עוקבא : זמרא מנא לן דאסיר? שרטט וכתב להו : +הושע ט' + אל תשמח ישראל אל גיל בעמים. ולישלח להו מהכא : +ישעיהו כ"ד + בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו! אי מההוא, ה"א ה"מ זמרא דמנא, אבל דפומא שרי, קמ"ל.

They sent [a question] to Mar Ukba: From where do we know that singing is forbidden? He drew lines and wrote to them: "Do not rejoice, Israel as other nations exult" But let him send [an explanation that bases the prohibition] from here: "In song you shall not drink wine liquor will be bitter to its drinkers!" If [he had sent to them that the prohibition was based on that verse,] I would have said that these words [the prohibition of music] applies only to instrumental song, but not vocal song. He teaches us [that even vocal music is prohibited].

Here, the Talmud expresses surprise that when Mar Ukba did not cite the verse "In song you shall not drink wine." Perhaps the Talmud's surprise emanates from the fact that this is the verse referred to in the Mishnah. The Talmud explains that reference to the verse "In song" might have indicated a prohibition only of instrumental music, but the verse "do not rejoice" demonstrates that vocal music is part of the prohibition as well.

Analysis of Later Sources

In his commentary on Gittin 7a, Rashi (sv זמרא) indicates that the question asked of Mar Ukba concerned music in a בית משה.⁸ It seems that Rashi would read Mar Ukba as explaining a prohibition of music, both vocal and instrumental, within the בית משה.

Tosafot (sv זמרא מנא לן דאסור) understands Rashi thus, but suggests that Mar Ukba's complaint regarding the Exilarch waking up to music in Yerushalmi Megillah suggests a prohibition beyond the בית משה. Tosafot suggests that we should take care to follow the Yerushalmi. One might question the Tosafot as to why we should accept a stricter view indicated in the Yerushalmi in a matter of a rabbinic restriction. However, to the extent that the Yerushalmi is seen as elucidating the discussion in the Bavli, this is quite understandable. It is also worth noting that Mar Ukba is speaking during the period where Rav Huna's restriction is in force. Rav Hunah's prohibition, which discusses singing within a work context, clearly goes beyond the בית משה (and probably is not restricted to any particular context). This may help explain why Mar Ukba appeals to the verse in Hosea, rather than the verse of Isaiah cited by the Mishnah - Mar Ukba may well be explaining Rav Huna's decree, rather than the words of the Mishnah. To the extent this is the case, then indeed the discussion in Gittin does discuss a restriction that goes beyond בית משה. However, since Rav Huna's decree is annulled by Rav Chisda, these restrictions should likely not be accepted as halacha.⁹

Maimonides ruling in Ta'anit 5:14 seems to forbid music including instruments in any location, while forbidding songs with voice only within the בית משה:

וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן, ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר +ישעיהו כ"ד+ בשיר לא ישתו יין, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין.

So too, they decreed not to play musical instruments; and all manner of song and all makers of noise are forbidden to celebrate with and to listen to them, because of the destruction. And even vocal singing with wine is forbidden as it says: "In song you shall not drink wine." But already all of Israel has practiced to say words of praise or songs of thanksgiving and the like with wine.

However, in a responsum (#224), Maimonides indicates that all forms of music are forbidden whether within or outside the בית משה:

⁸ Rashi writes: זמרא - לשורר בבית המשתאות.

⁹ One may, of course, argue that the Gemara in Gittin does not accept Rav Chisda's annulment of Rav Hunah's decree. However, it seems to me that the Gemara in Sotah, which is far more explicit and complete a discussion of the matter, should control.

התשובה ידוע, שעצם הזמר והניגונים כלם אסורים, אפילו אין אומרים עליהם מלים כלל, . . . וכבר באר התלמוד +גיטין ז' א' + שאין הבדל בין שמיעת הזמר או ניגון על מיתרים או השמעת הנעימות בלא [מלים], אלא כל מה שמביא לידי שמחת הנפש והתרגשותה, (הוא) אסור . . .

The answer is known, that songs and music themselves are all forbidden, even if we do not say words with them at all . . . and the Talmud has already explained that there is no difference between listening to songs or tunes on string instruments, or tunes without words, rather all that brings to joy of the soul and exciting it (the soul) is forbidden. . . .

Rav Moshe Feinstein (Igrot Moshe Orach Chayim 166) surmises that perhaps in the Mishneh Torah, Maimonides presumes that the discussion in Gittin involves only a prohibition of instrumental music, which restriction is without regard to location, whereas the Mishnah speaks of vocal singing, which is restricted only in the *בית משה*. In his responsum, however, Maimonides takes the restriction as being a restriction of all music in any location, presumably based on the discussion in the Gemara in Gittin.

In Shulchan Aruch Orach Chayim 560:3, Rabbi Karo adopts the language of Maimonides in the Mishneh Torah, presumably restricting vocal song in the *בית משה* and instrumental music in any location.¹⁰

It should be noted that early sources such as Rabbi Hay Ga'on and Rabbi Yitzchak Alfasi (רי"ף) indicate that the restriction on songs does not include religious songs.¹¹ This limitation on the prohibition seems to have gained general acceptance, including in Mishneh Torah 5:14¹² and Shulchan Aruch Orach Chayim 560:3. This is perhaps supported by the indication from Rav Hunah in Talmud Yerushalmi (Sotah 9:12 p. 24b) that after the Sanhedrin ceased to operate singing "got out of hand," which may indicate that singing of a religious nature was not the concern.

Based on the above, it seems to me that the best read of the sources is the one indicated by Rashi, namely that the restriction on music applies only in *בית משה* as indicated in the Mishnah. To the extent that a restriction was added outside of the *בית משה*, that this restriction was annulled by Rav Chisdah. Although many post talmudic rabbis do not seem particularly sensitive to the significance of Rav Chisda's ruling, it seems to me that Rashi's apparently lenient understanding of the Talmud in Gittin is a sufficient basis for permission regarding a rabbinic law, where doubts should be resolved toward the lenient opinion.

¹⁰ Rabbi Moshe Feinstein (Orach Chayim 166) provides some sources that understand both Maimonides and Karo as restricting all music in any location.

¹¹ See Beth Yosef Orach Chayim 560 s.v. "ומי"ש רבינו שמותר לומר שירות".

¹² Maimonides language in this regard, "וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות," perhaps suggests that Maimonides is not so convinced that such singing is permissible in the classical sense, but that it had become generally accepted as being permitted.

An Alternative Read of the Halachic Sources

In his commentary on the Tosefta parallel to our Mishnah in Sotah, Rabbi Saul Liberman writes that both the Tosefta and our Mishnah represent not a rabbinic enactment against music, but a sociological observation regarding a melancholy that beset the people upon the loss of the Sanhedrin:

... ולפי פשוטו משמע שהסנהדרין לא בטלו את השיר, אלא שבטל השיר מאליו והשכר שבפיהם לא ערב להם, וכן משמע מלשון התוספתא להלן . . .

*And per its plain meaning, it implies that the Sanhedrin did not ban music, but rather that music ended on its own, and the liquor in their mouths was not pleasing to them, and this also appears so from the language of the Tosefta later on.*¹³

Professor Lieberman continues by discussing the statement of Rav Chisda in the Talmud Yerushalmi:

ובירושלמי . . . אמר רב חסדא בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומי' (כ"ה בכ"ל) דברי נבלה בשיר, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הן אומרי' דברי נבלה בשיר. ופירושו שמשבטלה סנהדרין בטל שיר תשבחות הקב"ה בשיר, ועכשיו הם אומרים דברי נבלה בשיר, ואין כאן אלא הוספה למשנתנו, אבל לא פירוש, עיין להלן . . .

And in the Talmud Yerushalmi . . . "Rav Chisda said: Originally, awe of the Sanhedrin was upon them, so that they would not say base things in song. However, now that the awe of the Sanhedrin is not upon them, they say base things in song." And the explanation is that when the Sanhedrin ceased, songs of praising God ceased from song, and now they say base words in song. And there is here only addition to our Mishnah, not explanation, see below . . .

Rabbi Lieberman's observation is supported by the content and context of the Mishnah's statement, as well as by the opening comment of the Babylonian Talmud. On its face, the Mishnah is descriptive, and not prescriptive. The subject of the Mishnah's statement, "בטל השיר" *songs ceased from the party halls* is music itself, and not any rabbinic actor making a proclamation. The Mishnah's proof-text, a verse from Isaiah, "In song you shall not drink wine . . ." is predictive language, not prescriptive. Furthermore, this statement in the Mishnah is part of series of statements about how certain historical tragedies were met with other losses as well. Each of these statements are statements of history, and not of halacha. Finally, the proof-text to the Talmud's opening question on this Mishnah also is a verse that is clearly descriptive, and not prescriptive:

וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע, דאמר קרא: +איכה ה+ זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם!

How do we know that (the ceasing of music occurred) when the Sanhedrin ceased. Rav Hunah son of Rav Yehoshua said: Because scripture states: the elders have ceased from the gates, the young men [have ceased] from their songs.

¹³ Tosefta Kifshuta Sotah on Chapter 15 lines 59-60. Note that I personally typed this text, so that there are likely to be some errors in transcription.

If we presume that the Mishnah does present any prohibition of music, our read of the Talmud sources as well as our halachic conclusion change as well. The Babylonian Talmud's string of Amoraim complaining about people listening to music is a complaint not about their violation of the Mishnah, nor of their lack of melancholy for the destruction of the Temple, but a complaint, at least primarily, about the base nature of the songs (which Rav Chisda tells us was caused by the lack of the Sanhedrin). Any prohibition of singing originated with Rav Hunah, though he apparently permitted some workers to sing, either because their songs were less objectionable, or because the singing was more necessary to their work. Rav Hunah's restrictions proved untenable, and thus were annulled by Rav Chisda.

This read of the Mishnah also helps us understand the statements of Mar Ukba in Yerushalmi Megillah and Bavli Gittin. The Bavli expresses surprise that Mar Ukba supported the restriction on music from the verse in Hosea, rather than the verse from Isaiah cited in the Mishnah. The reasonable explanation is that unlike the Mishnah, Mar Ukbah is looking for language that supports a prohibition of music, which itself was likely enacted by his predecessor Rav Hunah, and not by the Mishnah. Note that the verse chosen by Mar Ukbah from Hosea, "אֵל תִּשְׂמַח בְּחַמְצָתָא *do not rejoice . . .*" is prescriptive language, as opposed to the descriptive language from Isaiah cited in the Mishnah and from Lamentations cited at the opening to the Babylonian Talmud.

Although many medieval writers seem to understand there to be a halachic prohibition of music coming out of the Talmud, Rav Hai Gaon recognized that there was no halachic prohibition and that Rav Chisda annulled Rav Hunah's restrictions. However, he indicates that since songs continued to be base, Rav Hunah's restrictions should be reinstated to the extent the music being sung is base and the rabbi has the ability to successfully restrict the music:

וכל דבר שיש בו פריצות מוטב למנוע ממנו . . . ומי שידו פשוטה לגזור וגזירתו מתקיימת עושה בזאת לפי צורך שעה דהא רב הונא אסר זמרא ורב [חסדא] בתריה זלזיל בה.

And any manner of licentiousness is best to avoid . . . And whoever's authority is sufficient to make decrees, and his decrees are established, does so according to the [needs of] the hour, for Rav Hunah forbid singing, and Rav Chisda after him and disregarded it.¹⁴

Perhaps Hai Gaon's statement explains the general consensus that developed to prohibit music in general (at least on paper), while permitting songs of thanksgiving and the like.

It seems, therefore, that the Talmud does not provide a canonical source for any restriction on music. It is interesting, however, that a blanket restriction is understood by all the medieval rabbis (although Hai Ga'on understands differently). It may be that at least some sense of restriction became universally accepted and therefore gained some canonicity (מנהג פשוט). However, if anything, any absolute restrictions should be given the least onerous understanding, and thus prohibit music only in the בית משתה (per רש"י). Other music should be restricted based on the nature of the singing and the authority of the rabbi.

¹⁴ Appears in Otzar haGeonim on Gittin 7a, Teshuvah 18 and is attributed to Hai Gaon). The following is a larger selection of that text, as well as a second text attributed to Hai gaon (Ozar haGeonim Teshuvah 19) :

. . . אבל האי דטייעית + לשון ערבית + דאית ביה פריצותא ראוי למונעו דהא אמ' רב הונא זמרא דניגדי ודבקרי שרי זמרא [ד]גלדאי אסור + סוטה מח, א + ופי' ניגדי מושכי ספינות, ומנהגם עדין דמשרו להון חד וענו בתרי, ובקרי רועי בקר, וגלדאי הם הבורסיים הדשין בבורסקי יש להן זמר כמה שאומי הידד בשעה שדשין בגת. ואנחנא לא ידענא מאי טעמי שרא רב הונא האי ואסר האי, אלא כך דומה שבדק את זה שהיה בימיו וראה בו דברי פריצות, ובדק את זה ולא ראה בו דברי פריצות. וכל דבר שיש בו פריצות מוטב למנוע ממנו כדאמ' רב יוסף משרו גברי ועניין נשי פריצותא משראן נשי וענו גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינא לבטולי הני מקמי הני. ומי שידו פשוטה לגזור וגזירתו מתקיימת עושה בזאת לפי צורך שעה דהא רב הונא אסר זמרא ורב [חסדא] בתריה זלזיל בה. . . .

תשובות הגאונים - הרכבי סימן ס

. . . ודאמרין רב הונא אסר ומארא רב חסדא זלזיל ביה לא על שירות שלישראל אמרו אלא על דברי הגוים ואמרין אמ' רב הונא זמר ניגדי ובקרי שרי זמר גילדאיי אסיר וזה הזמר שאומי מושכי הספינות שהן ניגדי וזמר רועי בקר דאינון בקרי אינון אינן משירות שלישראל ואע"פ כן התירו רב הונא שחקר וראה כי לא היו בו דברי גידופין ולא דברים מכוערין ויש בו עזרה ומסעד למושכין ולרועין אבל זמר שלבורסיים חקר כי היו בו דברים מכוערין ואסרו. . . .

Appendix - Further Text and Informal Notes

(Soncino translations)

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מח עמוד א

מתנני'. משבטלה סנהדרין - בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר: +ישעיהו כד+ בשיר לא ישתו יין וגו'. משמתו נביאים הראשונים - בטלו אורים ותומים. משחרב בהמ"ק - בטל השמיר, ונופת צופים, ופסקו אנשי אמנה מישראל, שנאמר: +תהלים יב+ הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו'. רשב"ג אומר, העיד ר' יהושע: מיום שחרב בהמ"ק - אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות. ר' יוסי אומר: אף ניטל שומן הפירות. ר' שמעון בן אלעזר אומר: הטהרה - נטלה את (הטעם ואת) הריח, המעשרות - נטלו את שומן הדגן. וחכמים אומרים: הזנות והכשפים כילו את הכל. גמ'. וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע, דאמר קרא: +איכה ה+ זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם! אמר רב: אודנא דשמעא זמרא תעקר. אמר רבא: זמרא בביתא חורבא בסיפא, שנאמר: +צפניה ב+ קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה. מאי כי ארזה ערה? אמר ר' יצחק: בית המסובך בארזים עיר הוא? אלא אפי' בית המסובך בארזים מתרועע. אמר רב אשי: שמע מינה, כי מתחיל חורבא בסיפא מתחיל, שנאמר: חרב בסף. ואיבעית אימא, מהכא: +ישעיהו כד+ ושאינה יוכת שער. אמר רב בר רב אשי: לדידי חזי ליה, ומנגח כי תורא. אמר רב הונא: זמרא דנגדי ודבקרי - שרי, דגרדאי - אסיר. רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אוזי בזוזא ומאה סאה חיטי בזוזא ולא איבעי. אתא רב חסדא זלזיל ביה, איבעאי אוזא בזוזא ולא משתכח. אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי - פריצותא, זמרי נשי ועני גברי - כאש בנעורת. למאי נפקא מינה? לבטולי הא מקמי הא. אמר ר' יוחנן: כל השותה בארבעה מיני זמר - מביא חמש פורעניות לעולם, שנאמר: +ישעיהו ה+ הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם, והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתייהם ואת פועל ה' לא יביטו, מה כתיב אחריי? +ישעיהו ה+ לכן גלה עמי מבלי דעת - שגורמין גלות לעולם, וכבודו מתי רעב - שמביאין רעב לעולם, והמונו צחה צמא - שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה, +ישעיהו ה+ וישח אדם וישפל איש - שגורמין שפלות לשונאו של הקב"ה, ואין איש אלא הקדוש ב"ה, שנאמר: +שמות טו+ ה' איש מלחמה, ועיני גבוהים תשפלנה - שגורמין שפלות של ישראל, ומה כתיב אחריי? לכן (עמוד ב) הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק וירד הדרה והמונה ושאונה ועלז בה.

MISHNAH. WHEN THE SANHEDRIN CEASED [TO FUNCTION], SONG CEASED FROM THE PLACES OF FEASTING; AS IT IS SAID, THEY SHALL NOT DRINK WINE WITH A SONG ETC. WHEN THE FORMER PROPHETS²⁶ DIED, THE URIM AND THUMMIM²⁷ CEASED. WHEN [THE SECOND] TEMPLE WAS DESTROYED, THE SHAMIR AND NOPHETH ZUFIM²⁸ CEASED, AND MEN OF FAITH DISAPPEARED FROM ISRAEL; AS IT IS SAID, HELP, LORD, FOR THE GODLY MAN CEASETH ETC.²⁹ RABBAN SIMEON B. GAMALIEL SAYS: R. JOSHUA TESTIFIED THAT FROM THE DAY THE TEMPLE WAS DESTROYED, THERE IS NO DAY WITHOUT A CURSE, THE DEW HAS NOT DESCENDED FOR A BLESSING, AND THE FLAVOUR HAS DEPARTED FROM THE FRUITS. R. JOSE SAYS: THE FATNESS³⁰ WAS ALSO REMOVED FROM THE FRUITS.

R. SIMEON B. ELEAZAR SAYS; [THE CESSATION OF] PURITY HAS REMOVED TASTE AND FRAGRANCE [FROM FRUITS]; [THE CESSATION OF] THE TITHES HAS REMOVED THE FATNESS OF CORN. BUT THE SAGES SAY: IMMORALITY AND WITCHCRAFT DESTROYED EVERYTHING.

GEMARA. How do we know that the text, ['They shall not drink wine with a song'] — applies to the time when the Sanhedrin ceased? — R. Huna, son of R. Joshua, said: Because Scripture states: The elders have ceased from the gate, the young men from their music.³¹

Rab said: The ear which listens to song should be torn off. Raba said: When there is song in a house there is destruction on its threshold; as it is stated: Their voice shall sing in the windows, desolation shall be in the thresholds, for He hath laid bare the cedar work.³² What means 'for he

hath laid bare ['erah] the cedar work'? — R. Isaac said: Is a house panelled with cedar-wood a city ['irah]?³³ But [the meaning is] even a house panelled with cedars will be overthrown [mithro'ea].³⁴ R. Ashi said: Infer from this that when destruction begins, it begins on the threshold; as it is stated: 'Desolation shall be in the thresholds' — Or if you will, deduce it from here: And the gate is smitten with destruction.³⁵ Mar, son of R. Ashi said: I have personally seen him,³⁶ and he gores like an ox.

R. Huna said: The singing of sailors and ploughmen is permitted, but that of weavers is prohibited.³⁷ R. Huna abolished singing, and a hundred geese were priced at a zuz³⁸ and a hundred se'ahs of wheat at a zuz and there was no demand for them [even at that price];³⁹ R. Hisda came and [ordered R. Huna's edict to be] disregarded, and a goose was required [even at the high price of] a zuz but was not to be found.⁴⁰ R. Joseph said: When men sing and women join in it is licentiousness; when women sing and men join in it is like fire in tow.⁴¹ For what practical purpose is this mentioned? — To abolish the latter before the former.⁴²

R. Johanan said: Whoever drinks to the accompaniment of the four musical instruments⁴³ brings five punishments to the world; as it is stated: Woe unto them that rise up early in the morning, that they may follow strong drink, that tarry late into the night, till wine inflame them! And the harp, and the lute, the tabret and the pipe, and wine, are in their feasts; but they regard not the work of the Lord.⁴⁴ What is written after this? 'Therefore My people are gone into captivity for lack of knowledge' — they therefore cause captivity in the world; 'and their honourable men are famished' — they therefore bring hunger into the world; and their multitude are parched with thirst⁴⁵ — they therefore cause Torah to be forgotten by its students. And the mean man is bowed down and the great man is humbled⁴⁶ — they therefore cause humiliation to the haters of God⁴⁷ — and 'man' signifies none other than the Holy One, blessed be He, as it is said: The Lord is a man of war,⁴⁸ 'and the eyes of the lofty are humbled' they therefore cause the humiliation of Israel. And what is written after that? Therefore (side B) Sheol hath enlarged her desire and opened her mouth without measure; and their glory, and their multitude, and their pomp, and he that rejoiceth among them, descend into it.¹

Note: Rav Huna b. R. Yehoshua = 370, R. Hunah = 270. R. Hisda = 300

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ז עמוד א
שלחו ליה למר עוקבא: זמרא מנא לן דאסיר? שרטט וכתב להו: +הושע ט+ אל תשמח ישראל אל גיל בעמים.
ולישלח להו מהכא: +ישעיהו כ"ד+ בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו! אי מההוא, ה"א ה"מ זמרא דמנא,
אבל דפומא שרי, קמ"ל.

An inquiry was once addressed to Mar 'Ukba: Where does Scripture tell us that it is forbidden [in these times] to sing [at carousals]? He sent back [the following quotation] written on lines: Rejoice not, O Israel, unto exultation like the peoples, for thou hast gone astray from thy God.⁸ Should he not rather have sent the following: They shall not drink wine with music, strong drink shall be bitter to them that drink it?⁹ — From this verse I should conclude that only musical instruments are forbidden, but not song; this I learn [from the other verse].

Mar Ukba = 3rd century, succeeded R. Hunah as exhalarch. R. Hisda succeeded him.

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק ג [דף עד טור א]
מר עוקבא מישלח כתב לריש גלותא דהוה דמיך וקאים בימרין ישראל אל תשמח כעמים אל גיל

תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ט דף כד טור ב/הי"ב

אמר רב חסדא בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומר' דברי נבלה בשיר אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הן אומר' דברי נבלה בשיר

הושע פרק ט

(א) אל תשמוח ישראל אל גיל פעמים פי זנית מעל אלהיך אהבת אנתן על כל גרנות דגן :

רש"י מסכת גיטין דף ז עמוד א

זמרא - לשורר בבית המשתאות.

תשובות הגאונים החדשות - עמנואל (אופק) סימן נד ד"ה ולענין זמרא

... אבל האי דטייעית + לשון ערבית + דאית ביה פריצותא ראוי למונעו דהא אמ' רב הונא זמרא דניגדי ודבקר' שרי זמרא [דגלדאי אסור + סוטה מח, א + ופי' ניגדי מושכי ספינות, ומנהגם עדיין דמשרו להון חד וענו בתרי, ובקרי רועי בקר, וגלדאי הם הבורסיים הדשין בבורסקי יש להן זמר כמה שאומ' הידד בשעה שדשין בגת. ואנחנא לא ידענא מאי טעמ' שרא רב הונא האי ואסר האי, אלא כך דומה שבדק את זה שהיה בימיו וראה בו דברי פריצות, ובדק את זה ולא ראה בו דברי פריצות. וכל דבר שיש בו פריצות מוטב למנוע ממנו כדאמ' רב יוסף משרו גברי ועניין נשי פריצותא משראן נשי וענו גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינא לבטולי הני מקמי הני. ומי שידו פשוטה לגזור וגזירתו מתקיימת עושה בזאת לפי צורך שעה דהא רב הונא אסר זמרא ורב [חסדא] בתריה זלזיל בה. ...

תשובות הגאונים - הרב סימן ס

... ודאמרינן רב הונא אסר ומארא רב חסדא זלזיל ביה לא על שירות שלישראל אמרו אלא על דברי הגוים ודאמרינן אמ' רב הונא זמר ניגדי ובקרי שרי זמר גילדאי אסיר וזה הזמר שאומ' מושכי הספינות שהן ניגדי וזמר רועי בקר דאינון בקרי אינון אינן משירות שלישראל ואע"פ כן התירו רב הונא שחקר וראה כי לא היו בו דברי גידופין ולא דברים מכוערין ויש בו עזרה ומסעד למושכין ולרועין אבל זמר שלבורסיים חקר כי היו בו דברים מכוערין ואסרו. ...

ר"ף מסכת ברכות פרק ה - אין עומדין [דף כא עמוד א]

גרסינן בגיטין בפרק קמא שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור שרטט וכתב להו אל תשמוח ישראל אל גיל כעמים ולישלח להו בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו אי מההיא הוה אמינא זמרא במנא הוא דאסיר אבל זמרא בפומא מותר קמ"ל דאסיר רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא גדיל כלילא לברתיה אמר ליה לא סבר לה מר שנא' הסיר המצנפת והרים העטרה בזמן שמצנפת בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם א"ל דומיא דכהן גדול בגברי אבל בנשי לא וגרסינן בסוף סוטה אמר רב אודנא דשמע זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר קול ישורר בחלון חורב בסף אמר רב יוסף זמרן גברי ועניין נשי פריצותא זמרן נשי ועניין גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינא לבטולי הא מקמי הא אמר ר' יוחנן כל השותה יין בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר הוי משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתייהם וגוי' מה כתיב בתריה לכן גלה עמי מבלי דעת וכבודו מתי רעב והמונו צחה צמא וגוי' פירש גאון הא דאמרינן זמרא בפומא אסיר ה"מ כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו כגון שהישמעאלים קורים להם אשעא"ר אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה אין אדם מישראל נמנע מזאת ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמחה בזאת

רמב"ם הלכות תעניות פרק ה הלכה יד

וכן גזרו שלא לנגן בכלי ה שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן, ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר + ישעיהו כ"ד + בשיר לא ישתו יין, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או ו שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין

שו"ת הרמב"ם סימן רכז

שאלה + השאלה מקוצרת ביותר, חסרים בה למשל הדברים המצוטטים בסוף התשובה ועיי' הע' ט"ז + שאלה מארס צובא. המותר לשמוע שירה עם שירי האזור + על שירי האזור, אלמושחאת,, השווה על התאמת שירי האזור למנגינות (ר' להלן התשובה על הנגינה) השווה ש' מ' שטרן, תרביץ י"ח, עמ' קס"ו, קע"ה - ו' + הערביים וזמר?

התשובה ידוע, שעצם הזמר והניגונים כלם אסורים, אפילו אין אומרים עליהם מלים כלל, לאומרם +סוטה מ"ח אי+ ז"ל אודנא דשמעא זמרא תעקר. וכבר באר התלמוד +גיטין ז' אי+ שאין הבדל בין שמיעת הזמר או ניגון על מיתרים או השמעת הנעימות בלא [מלים], אלא כל מה שמביא לידי שמחת הנפש והתרגשותה, (הוא) אסור, כמו שאמרו, וסמכו דבריהם אל איסור הנביא, (שאמר) +הושע ט' א', ועיי גיטין שם ע"ב+ אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. וטעם זה (הדבר) ברור מאד, לפי שכוח תאוה זה צריך לכוּבשו ולמונעו ולמשוך ברסנו, ולא שיפעל ויחיה מתו +עיי מורה נבוכים ח"א פ"ה, פ"ן+. ואין משגיחים באחד היוצא מן הכלל שמעטים כמותו, אשר (זה) מביאו לידי שמירת הנפש ומהירות התפעלות להשגת מושכל או כניעה לדברים האלהיים, לפי שדיני התורה לא נכתבו אלא לפי הרוב והרגיל, שדברו חכמים בהווה +עיי למשל שבת פ"ו מ"ו ומ"ט+. וכבר בארו לנו הנביאים זאת ואמרו בגנותם השימוש בכלי השיר על דרך הפולחן ע"י שמיעתם, וזה אומרם +עמוס ו' ה'+ הפורטים על פי הנבל כדוד חשבו להם כלי שיר. וכבר בארנו בפרוש אבות +פ"א מ"ז, ועיי הגוף הערבי הוצ' בנעט בסי' היובל הילדסהיימר חלק עברי עמ' ע"ב, ע"ד, פ"ן+ שאין הבדל בין הדיבורים העבריים לדיבורים הערביים, ואין זה אסור או מותר אלא לפי העניין הכלול באותם הדיבורים. ואלבא דאמת אסור לשמוע דבר טפשות, אפילו נאמר שלא בשירה, ואם מנגנים אותו על כלים, יש כאן שלשה איסורים, איסור שמיעת דבר טפשות ונבלות הפה +עיי מורה נבוכים ח"ג פ"ח, פ"ן+ איסור שמיעת שירה, ר"ל זמרא בפומא, ואיסור שמיעת (כלי) מיתרים. ואם זה במקום שתיית יין, יש איסור רביעי, והוא אומרם +ישעיהו ה' י"ב+ יתעלה והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתייהם. ואם המזמרת אשה, יש שם איסור חמישי, לאומרם +ברכות כ"ד א' + ז"ל קול באשה ערוה, ומכל שכן אם היא מזמרת. (וכבר) התבארה האמת במופת, והיא, שהכוונה בנו, שנהיה גוי קדוש ולא יהיה לנו מעשה ולא דיבור אלא בשלמות או במה שמביא אל השלמות, ולא שנעורר הכחות המונעים מן כל טוב, ולא שנפקיר (עצמנו) בהוללות ושחוק. וכבר בארנו בזה הענין במורה בחלק האחרון +פ"ח+ שבו, מה שיש בו מספיק, בדברים (שהם) מופתיים לאנשי מעלה. ומה שאמרו הגאונים +ת' ר' משה הגאון בתה"ג אסף אי' סי' כ"א ות' רה"ג בתה"ג הרכבי סי' ס', שערי תשובה סי' קנ"ב וגנזי קדם ה' ל"ג, ל"ה נ"ח, נ"ט ועיי תה"ג אסף כי' סי' קצ"ב+ ז"ל הוא זמר דברי שירות ותושבחות, כמו שכתב בעל ההלכות ז"ל. +הרי"ף לברכות דף כ"ה ב' בשם גאון, ועיי ת' הרי"ף סי' רפ"א חזן ששמעו עליו שלא כהוגן כגון שישורר בשיר ישמעאל, ועיי אשכול הוצ' אלבעק עמ' ל"ג ובהערות שם, פ"ן+ אבל חס ושלום להזכיר שירי (החול) בהם, לא נשמעה זאת בישראל לא מן גאון ולא מן הדיוט. והתימה על אומרכם +בנוסח השאלה שלפנינו חסר קטע זה+ במעמד כשרים, והכשרים לפי דעתי אינם מצויים במקומות שתיית משקה משכר. וכבר בארנו גם בזה במורה +שם פ"ח, ועיי ה' תעניות פ"ה ה"ד וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכו' ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות וכו', ועיי מש"כ ראזין אתיק עמ' קכ"ט, הרכבי בהערותיו לתה"ג ע' שני"א, עפנשטיין ע' י', פ"ן+ מה שיש בו מספיק. ומכל שכן (אינם כשרים), אם יוסיפו על זה ע"י שמיעת כלי שיר. ושלוש. וכתב משה:

תוספות מסכת גיטין דף ז עמוד א

זמרא מנא לן דאסור - פי' בקונטרס לשורר בבית המשתאות וכן משמע מדקאמר ולישלח ליה מהכא בשיר לא ישתו יין ובפרק בתרא דסוטה (דף מח.). תנן משבטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין וראוי להחמיר בכיוצא דההוא בירושלמי דהוה קאים ודמיך בזמרא שמתענג ביותר ושיר של מצוה שרי כגון בשעת חופה שעושים לשמח חתן וכלה.

חידושי הריטב"א מסכת גיטין דף ז עמוד א

זמרא מנא לן דאסור. כתבו בשם הגאונים דאינו אסור אלא שיר של חשק וכיוצא בזה אבל דברי שירות מותר.

טור אורח חיים סימן תקס

ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש"י כגון לשורר בבית המשתה והתוס' מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כההיא דאיתא בירוש' ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו ומלשון הרמב"ם ז"ל משמע דבכלי אסור לשמוע בכל ענין ובפה דוקא על היין אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפי' בפה אסור אף בלא משתה ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי כ"ש אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו אף בלא מליצה וניגון וה"מ שירת אהבים כגון לשבח יפה ביופיו וכיוצא בו אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה ואסור לאדם שימלא שחוק פיו בזמן הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו :

בית יוסף אורח חיים סימן תקס

ג ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה. בסוף סוטה (מח.). תנן משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר (ישעיהו כד ט) בשיר לא ישתו יין ובפרק קמא דגיטין (ז). שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסיר שירטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים (הושע ט א) ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין אי מההוא

הוא אמינא הני מילי זמרא דמנא אבל דפומא שרי קמ"ל ופירש רש"י זמרא. לשורר בבית המשתאות: וכתבו התוספות (ד"ה זמרא) כן משמע מדקאמר ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין וראוי להחמיר בכיוצא דההוא דירושלמי (מגילה פ"ג ה"ב) דהוה קאים ודמיך בזמרא שמתענג ביותר ושיר של מצות שרי כגון בשעת חופה שעושין לשמח חתן וכלה. וגם סמ"ג כתב בהלכות תשעה באב (עשין דרבנן ג' רמט ע"ג) דלשמח חתן וכלה שהוא שיר של מצוה מותר ורבינו כתב בסימן של"ח (ק"ב): בשם אבי העזרי (ס"י תשצו) שמותר לומר לגוי בשבת לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לגוי במקום מצוה שרי (ע"י עירובין סז): ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר עד כאן:

ומ"ש רבינו ומלשון הרמב"ם משמע דבכלי אסור בכל ענין ובפה דוקא על היין. כן משמע ממ"ש בסוף הלכות תענית (פ"ה הי"ד) וזה לשונו וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין:

ומ"ש רבינו שמותר לומר שירות ותושבחות על היין בבית המשתה. כן כתבו הרי"ף (ברכות כא): והרא"ש (שם ס"א) בפרק אין עומדין בשם גאון (ע"י תשובת הגאונים מהדו' הרכבי עמ' 27 ס"י ס) וכן כתב הרב המגיד (שם) בשם גאון ג"כ וכך הם דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך: גרסינן בסוף סוטה (מח.) אמר רב אודנא דשמעא זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר (צפניה ב' יד) קול ישורר בחלון חרב בסף אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור. ופירש"י דנגדי. מושכי ספינות בחבל שרי שאינו אלא לזרזם במלאכתם: ודבקרי. שמזמרים בשעה שחורשים אינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר שערב עליהם: דגרדאי. אינו אלא לשחוק:

הוא אסור לאדם שימלא שחוק פיו בגלות הזה שנאמר (תהלים קכו ב) אז ימלא שחוק פינו וגו'. בריש פרק אין עומדין (ברכות לא). אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה ומפרש רבינו דבימי הגלות דוקא קאמר וכך פירש הרמב"ן בתורת האדם (מהדו' שעוועל עמ' רסד) אבל רבינו יונה (שם כא: דבור ראשון) פירש דשלא בימי הגלות נמי קאמר שהשמחה יתירה מרגילה את האדם לשכוח המצוות:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקס סעיף ג

וכן גזרו (יא) שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם; הגה: ויש אומרים דוקא מי שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר (יב) ח או בבית המשתה (טור), ואסור לשומעם מפני החורבן; (יג) ואפילו שיר ט בפה על היין, אסורה שנאמר: בשיר לא ישתו יין (ישעיה כד, ט) וכבר נהגו כל ישראל לומר (יד) י דברי תושבחות או שיר של הודאות (טו) וזכרון חסדי הקדוש ברוך הוא, על היין. הגה: וכן לצורך מצוה, כגון, בבית יא >ה חתן וכלה, (טז) הכל שרי (תוספות וסמ"ג והגהות מיימוני).

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק טו הלכה ז

משבטלה סנדרי בטל שיר מבית המשתאות וכי מה היתה סנהדרין מועלת להן לישראל אלא לענין שני ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' בראשונה כשהיה אדם חוטא כשהיה סנדרי קיימת נפרעין ממנו עכשיו ממנו ומקרוביו שני ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו וגו' משלו משל למה הדבר דומה לאחד שסרח בעיר ומסרוהו לרצען וריצעו היה קשה מן הרצוען מסרוהו לבעל זמורה וחבטו היה קשה מבעל זמורה מסרוהו לקטרון וחבשו והיה קשה מקטרון מסרוהו לשלטון והטילו בקמין אף כך ישרי צרות האחרונות משכחות את הראשונות

תוספתא כפשוטה סוטה ט"ו שורה 59-60 (typed by myself)

משנתנו פ"ט מ"א אלא ששם מסיים שנאמר . . . ולפי פשוטו משמע שהסנהדרין לא בטלו את השיר, אלא שבטל השיר מאלו והשכר שבפיהם לא ערב להם, וכן משמע מלשון התוספתא להלן, עיין ב"ש בסמוך . . . ובר"ף כתב (GR"Sh discusses permission of religious song) ובירושלמי פ"ט הי"ב, כ"ד ע"ב (...). אמר רב חסדא בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומי' (כ"ה בכ"ל) דברי נבלה בשיר, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הן אומרי' דברי נבלה בשיר. ופירושו שמשבטלה סנהדרין בטל שיר תושבחות הקב"ה בשיר, ועכשיו הם אומרים דברי נבלה בשיר, ואין כאן אלא הוספה למשנתנו, אבל לא פירוש, עיין להלן. ובהון עשיר למשנתנו הביא מכאן ראיה לגאונים הנ"ל שרמץ להן בתו"י"ט במקומו. ולא נשתמרו בספרות שלנו שירי העגבים בעברית.

61 וכי מה היתה סנהדרין מועלת להן. כלומר, הרי הכוונה במשנתנו לבטול כח הסנהדרין (מחמת המלכות) לענוש כדן, אבל עדיין היו מורים הלכה למעשה, ולמה בטל השיר בבתי המשתאות ולא ערב להם יותר השכר, משום שאין בכח סנהדרין להפעיל את העונשין . . .

שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"א סימן קסו

בענין איסור זמרא בזה"ז ד' תמוז תשי"ח. מע"כ ידידי הנכבד מר מלך פרעס שליט"א.

בדבר איסור שמיעת קול זמר משחרב ביהמ"ק, הנה בגיטין דף ז' משמע דאין חלוק בין זמרא דמנא לזמרא דפומא, אבל האיסור פרש"י שהוא לשורר בבית המשתאות, וכן כתבו התוס' שם /גיטין ז' מטעם דכן משמע בגמ' שם מדקאמר ולישלח ליה מהכא בשיר לא ישתו וכן הוא לשון המשנה בסוטה דף מ"ח משבטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות. אך הוסיפו דראוי להחמיר בכיוצא דההוא בירושלמי דהוה קאים ודמיך בזמרא שמתענג ביותר, וזהו כוונת הטור או"ח סי' תק"ס שכתב ופרש"י כגון לשורר בבית המשתה והתוס' מפרשים דאפילו בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך. ונראה פשוט שלא פליגי דכן משמע לשון התוס' דראוי להחמיר בכיוצא כוונתם בכה"ג, דלמי שרגיל בכך שמתענג ביותר דמי לבית המשתאות לכל אדם אף שאינם רגילין דג"כ הוא תענוג ביותר. וכן איתא ברמ"א סעי' ג' שכתב ויש אומרים דוקא מי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה ופי' במג"א /או"ח תק"ס/ סק"ח דבבית המשתה אסור אפילו למי שאינו רגיל בהם, והוא משום דטעם אחד להם וחזינן שמפרש שלא פליגי רש"י ותוס'.

אבל שיטת הרמב"ם בפ"ה מתעניות הי"ד שמחלק דבכלי שיר אסור בכל מקום אפילו שלא בבית המשתאות וא"כ הוא גם לכל אדם אפילו לאינו רגיל ובשירה בפה אסור רק על היין וכן הביא שם הטור /או"ח תק"ס/ בשם הרמב"ם בחבורו וכן פסק המחבר בש"ע וזה תמוה מנא להו חלוק בין כלי שיר לזמרא בפומא שלכאורה הוא דלא כגמ' דגיטין.

I think Ramba"m may get the idea of a difference with voice and זמר כלי from the explanation of which verse was used as the explanation. That text could imply that voice-only singing is forbidden with wine based on "בשיר לא ישתו," while song with instrumentation is forbidden regardless of where, per "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים."

והנכון לע"ד דהרמב"ם מפרש דמה שמקרא דאל תשמח אל גיל כעמים ידעין דהוא אסור אף בפומא, אינו משום דאל גיל הוא משמע גם פומא כמו בכלי שיר יותר מקרא דבשיר לא ישתו, משום דשיר הוא משמע יותר בכלי מבפומא. אלא דגם בשיר משמע גם בפומא כמו בכלי, ואולי סתם שיר הוא יותר משמע פומא. וקצת ראייה ממה ששירת הלויים על הקרבן הוא העיקר בפה כדמסיק בסוכה דף נ"א ובערכין דף י"א וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מכלי המקדש ה"ג, אף שנקרא שירה שבהרבה קראי שבערכין שם שילפינן מצות שירה נאמר לשון שירה או לשון שמחה. אבל מפרש שמחך קרא היינו אוסרין רק זמרא דמנא דכן היינו מוקמינן הקרא משום שהיא שמחה ותענוג ביותר, שהיה מסתבר שרק בזה אסרו חכמים ולא בזמרא דפומא, משום שיש לפרש לקולא באיסור דרבנן, אבל מכיון שנכתב עוד קרא דרשינן מקרא השני שאסור גם זמרא דפומא.

והנה בקרא דאל תשמח ישראל אל גיל לא נאמר שהוא בבית משתה ומפרש הרמב"ם שהוא בכל מקום כסתם הקרא וקרא דבשיר לא ישתו יין הרי נאמר שהוא דוקא בבית משתה. ונמצא שעל האיסור דכל מקום נאמר רק חד קרא שלכן יש לאוקמי דהוא דוקא בזמרא דמנא כמפורש בגמ' שמחך קרא היינו אוסרין רק זמרא דמנא ובבית המשתה שנאמר עוד קרא דבשיר לא ישתו יין אסור אף זמרא דפומא. והוי הפירוש בגמ' שהקשה על מר עוקבא דלישלח להו מקרא דבשיר לא ישתו שקרא זה נאמר במתני' דסוטה בטעם האיסור בבית משתאות ותירץ דבלא קרא דאל תשמח אל גיל שהיה קרא דבשיר לא ישתו רק חד קרא הו"א דרק זמרא דמנא אסור לכן הזכיר הקרא דאל תשמח אל גיל שלא הוזכר במתני' שמוזה ידעין דזמרא דמנא אסור גם בכל מקום א"כ למה נאמר בשיר לא ישתו יין דהא גם בלא שתיה אסור אלא שהוא לאסור בבית משתה אף זמרא דפומא. ומסתבר שכל השאל היתה בזמרא דפומא, דהא כיון דידעו שזמרא אסור הרי ידעו המשנה דסוטה א"כ הרי מפורש שם גם הקרא ולמה שאלו ממר עוקבא מנלן, ודוחק לומר שהיו השואלים אנשים פשוטים שלא ידעו המשנה ומה שידעו איסור זמרא הוא ממה שראו מנהג העולם. אלא דודאי ידעו זה מהמשנה וממילא ידעו גם הקרא דבשיר לא ישתו אבל שלא מנלן דאסור גם בפומא וע"ז השיב הקרא דאל תשמח אל גיל שמוזה ידעין לאסור גם בכל מקום א"כ קרא דבשיר לא ישתו בע"כ הוא לאסור בבית משתה גם בפומא. ובעצם הו"ל לגמ' להקשות גם על השואלים הא מתני' היא מקרא דבשיר לא ישתו אבל הקשה על מר עוקבא משום דעליו ניחא לגמ' יותר להקשות דודאי ידע המשנה אבל בעצם היא קושיא גם על השואלים דמסתמא היו ג"כ ת"ח וידעו המשנה.

ונמצא שגם להרמב"ם פירוש השאלה למר עוקבא והתשובה היתה בזמרא שאסור בבית המשתאות כפי' רש"י שכן מוכרח כדכתבו התוס' מדקאמר ולישלח להו מבשיר לא ישתו, אבל ממילא ידעין מתשובת מר עוקבא שאיכא איסור גם בכל מקום בזמרא דמנא כדבארתי. ועיין בדברי חמודות בר"פ אין עומדין דמשמע שמפרש

דהרמב"ם סובר דהשאלה למר עוקבא והתשובה היתה באיסור דשלא בבית המשתה, אבל לא נכון כלל דהא מוכרח לפרש כרש"י כדהוכיחו התוס', וגם הא א"א כלל לפרש כן דא"כ מנא ליה לרמב"ם לחלק בזמרא דפומא בין בית משתה לבכל מקום והי"ל לאסור גם בכל מקום אף בפומא. איברא שכן הביא הטור משמו בתשובה, אבל הא בהלכות אינו סובר כן וכדפסק המחבר. ולכן מוכרחין לומר שדוקא מחמת שמפרש כרש"י שאיירי הגמ' לענין איסור זמרא בבית משתה למד הרמב"ם חלוקו שבבית משתה אסור אפילו בפומא ובזמרא דמנא אסור גם בכל מקום. וא"כ יש מקום לומר שגם רש"י יסבור כן אך משום שבפ"י הגמ' אינו נוגע זה לא הזכיר מה שבמנא אסור בכל מקום. ואין כוונת הטור שהרמב"ם חולק על רש"י אלא שמרש"י אין לידע זה דאפשר שמפרש דתרוייהו קראי איירו בבית משתה ואף שלא הוזכר בקרא דאל תשמח אל גיל שתיית יין מפרש כן משום שנכתב אל גיל כעמים שדרכם לשמח בשירה בשתיית יין, אבל ודאי אפשר שלא פליג וגם רש"י אוסר בזמרא דמנא בכל מקום דלא כד"ח שכתב שלרש"י אף בכלי שיר לא אסור אלא בבית המשתה. אבל מרמ"א שנקט הו"א דוקא מי שרגיל בהם או בבית משתה על דין דכלי שיר משמע שסובר דלרש"י ותוס' ליכא כל האיסור אלא בבית משתה או למי שרגיל בהם כדסובר הד"ח.

היוצא מזה דפומא אין לאסור שלא בבית משתה ולמי שאינו רגיל משום דכמעט כל הראשונים מתירין רק הרמב"ם בתשובתו נגד עצמו בהלכותיו. ולא קשה מזמרא דגרדאי שאסור שהקשה מזה הב"ח, דהוא משום דכיון שלעולם מזמרינ בעת מלאכתן לשחוק הוא כרגיל בכך בשעת שכיבה וקימה שאסור דמ"ש באיזה זמן הוא הרגילות. אבל ודאי מהראוי לבעל נפש להחמיר כהרמב"ם בתשובתו והב"ח פסק כותיה אף שראייתו אינה כלום מ"מ ראוי להחמיר. ובזמרא דמנא אסור בכל מקום שכן סובר הרמב"ם והמחבר, ולמה שבארתי אפשר שגם רש"י ותוס' לא פליגי לכן אף שהרמ"א והד"ח סברי שפליגי ומתירין שלא בבית משתה ואינו רגיל יש להחמיר אף שהוא איסור דרבנן. ואם הוא לדבר מצוה משמע מתוס' ומרמ"א שמותר אף שאינו לשמחת חתן וכלה דהא נקטו כגון בבית חתן וכלה הכל שרי משמע דחתן וכלה שנקטו הוא רק לציור וה"ה לכל דבר מצוה. אבל הבענקעטס שעושין לצורך צדקה מסופקני אם הוא בכלל היתר דבר מצוה מאחר שהסעודה והשמחה אינה מצוה בעצם רק שהוא לאסוף ע"י הרבה אנשים שיתנדבו אבל אפשר יש להחשיב שהוא לדבר מצוה כיון שהוא לכבוד מקיימי מצות צדקה ולכן טוב להחמיר אם אפשר ואין למחות באלו המקילין. וע"י הרד"א/הרד"ו אם נשמע זמרא דפומא מותר ואם בכלי זמר אסור. ובימי ספירה יש לאסור בזמרא דמנא אף להמתירין. יידו, משה פיינשטיין.

שו"ת יחוה דעת חלק א סימן מה

שאלה: האם יש היתר על פי ההלכה למה שנוהגים כיום לשמוע דרך הרדיו שירים המלווים בכלי נגינה, או יש בזה איסור מדברי סופרים משום זכר לחורבן בית המקדש?

תשובה: במסכת סוטה (דף מ"ח ע"א) שנינו במשנה, משבטלה סנהדרין בטל השיר בבית המשתאות, שנאמר (ישעיה כ"ד ט"ו) בשיר לא ישתו יין. ובירושלמי שם, אמר רב חסדא, בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהם ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהם, הם אומרים דברי נבלה בשיר. ובגמרא שלנו שם הביאו סמך לזה מהכתוב באיכה, זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם. ובמסכת גיטין (ז ע"א), שלחו לו למר עוקבא בר חמא, זמר מנין לנו שאסור, שלח להם, שנאמר (הושע ט) אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. ושואלת הגמ', ולמה לא שלח להם מהפסוק בשיר לא ישתו יין, ומשיבה הגמ', שמפסוק זה לא הייתי אוסר אלא בשיר של כלי נגינה, (פירוש, שהוא דבר הלמד מענינו, שכתוב לפני כן בפסוק ח': שבת משוש תופים, חדל שאון עליזים, שבת משוש כנור). אבל שירה בפה בלבד הייתי סובר שמותר, קא משמע לן שיש לאסור גם שירה בפה ע"כ. ובירושלמי (פרק ג' דמגילה הלכה ב'): מר עוקבא שלח לראש הגולה שהיה ישן ומתעורר מתוך זמרה, ישראל אל תשמח אל גיל כעמים. (ושינה מלשון הפסוק כדי שלא יצטרך לשרטט, ראה בתוספות (גיטין ו' ע"ב) ד"ה א"ר יצחק). והנה רש"י פירוש מה שאמרו: זמרא מנא לן דאסור, היינו לשורר בבית המשתאות. וכתבו על זה התוספות, וכן משמע מקושית הגמרא, ולישלח להו מדכתיב בשיר לא ישתו יין. וכן שנינו בסוטה (מ"ח ע"א) משבטלה סנהדרין בטל השיר בבית המשתאות, שנאמר בשיר לא ישתו יין. וראוי להחמיר גם באופן הנזכר בירושלמי שהיה ראש הגולה ישן ומתעורר לקול זמר שמתענג ביותר ע"כ. ומבואר מדברי רש"י ותוספות שלא אסרו חז"ל שירה בפה אלא דוקא כששומע השיר במשתה. וכן כתב הסמ"ג (בהלכות תשעה באב דף קכ"ג ע"ב). וכן הוא בתוספות הרא"ש, ובחידושי הר"ן, גיטין שם ו'/. ולשון הגהת מרדכי בריש גיטין: זמרא מנא לן דאסור, מצאתי בתוספות דהיינו במשתה בלא אכילה הוא דאסור, שזה דרך העכו"ם, אבל במשתה של אכילה מותר. ונראה דהיינו טעמא לפי שבמשתה בלא אכילה יש שכרות והוללות, ובאים גם כן לידי קלות ראש ופריצות, אבל יין שבתוך המזון, אינו משכר. (ירושלמי פסחים פרק י' הלכה ו'). וכן מתבאר ממה שכתב המאירי גיטין (עמוד כ) בזו הלשון: כל מיני זמר העשויים לשמחת הוללות ושלא לכוין בהם לשבח הבורא יתברך, או לצד מצוה, אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה אסור לשומעו ולהשתעשע בו, בין שנעשה הזמר בכלי שיר, בין בשירה בעל פה. וכל שכן במקום שנשים מצויות שם והדבר בא לידי הרגל עבירה. ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהלה להשי"ת, כגון פיוטים ומזמורים, מותר אפילו בבית חתנים ומשתאות, שכל

שאינו בו פריצות מותר, ואין לו לדיין באלו אלא מה שענינו רואות לפי מקומם ושעתם. ואף המקראות מלמדים שלא נאסר אלא כשעושים דרך פריצות, והוא שאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, כלומר כמנהג העמים, וכן בשיר לא ישתו יין, שכל אלו דרך פריצות וקלות ראש הם, וכן נראה בהדיא בסוטה (מח ע"א) ע"כ. אתה הראת לדעת שעיקר טעם האיסור משום שיש בזה פריצות והוללות, וכשאינו מקום לחשש זה, מותר + ולכאורה קשה, דהא בירושלמי הנ"ל מבואר שאין אימת סנהדרין עליהם גזרו על כך, מפני שהיו באים לידי ניבול פה, והמאירי עצמו הביא בסוטה דברי הירושלמי ויש ליישב +.

והרמב"ם (בפרק ה' מהלכות תעניות הלכה י"ד) כתב: משחרב בית המקדש גזרו חז"ל שלא לנגן בכלי שיר ובכל מיני זמר, וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהם, ואסור לשומעם מפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה, שנאמר בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות והודאות להשי"ת על היין ע"כ. ומדיוק דבריו נראה ששירה בפה לא נאסרה אלא על היין, אבל בכלי נגינה אסור אפילו בלא משתה יין, וזה שלא כמו שמבואר מהתוספות ושאר פוסקים הנ"ל, שגם בכלי נגינה לא נאסר אלא במשתה, וכפשוט הגמרא, שמהפסוק בשיר לא ישתו יין, לא הייתי אוסר אלא בכלי נגינה, ובא הפסוק אל תשמח ישראל אל גיל כעמים לאסור גם שירה בפה, ולעולם כולם על משתה היין + וכ"כ בדברי חמודות (רפ"ה דברכות), שדעת רש"י ותוספות שלא נאסר לזמר בכלי שיר אלא בבית המשתה. (ולפי זה ניחא מה שלא העמידו התוספות ההיא דירושלמי דריש גלותא מתער ודמיך בזמרא, דהיינו בכלי שיר, אלמא דס"ל דאף בכהאי גוונא אין לאסור אלא בבית המשתה או ברגיל, ולא באקראי). + אבל הרמב"ם רוח אחרת עמו ואוסר בכלי נגינה אפילו בלא משתה יין, ורק בשירה בפה הצריך תנאי לאסור כשהוא על היין. אלא שהרמב"ם בתשובה (הוצאת פריימן, סימן ש"ע), פסק בסכינא חריפא לאסור בין בכלי נגינה ובין בשירה בפה אפילו שלא על היין, וכבר העיר בזה הטור או"ח (סי' תק"ס), שאחר שהביא שיטת רש"י ותוספות שלא אסרו אלא במשתה היין, כתב: ומלשון הרמב"ם בחיבורו משמע שבכלי אסור לשמוע בכל ענין, ובפה דוקא על היין אסור, אבל הוא ביאר בתשובת שאלה שאפ"י בפה אסור אף בלא משתה עכ"ל. ומרן השלחן ערוך /א"ח/ (סימן תק"ס סעיף ג') העתיק לשון הרמב"ם בחיבורו, משום דסבירא ליה שהחיבור עיקר כנגד תשובותיו, וכמו שכתב כיוצא בזה מרן הבית יוסף חו"מ (סימן ק"י ס"ק י"א), בשם הר"י בן הרא"ש, שאם הרא"ש סותר עצמו מפסקיו לתשובותיו, הפסקים עיקר (וע"ע = ועוד עיין = בטור חו"מ ס"ס = סוף סימן = ע"ב). ולפי הטעם שכתב הגאון מהר"ח פלאג"י בספר כל החיים (דף כ"א ע"ב, אות נ"ז) על זה, הוא הדין לגבי חיבור הרמב"ם שסותר למה שכתב בתשובה, החיבור עיקר. (ועיין במה שכתב הרב המגיה בשו"ת דברי דוד להרדב"ז (סימן כ"ה), ובשדי חמד כללי הפוסקים (סימן ה' אות י"ד, וסימן י' אות ב') ואין כאן מקום להאריך). ואמנם ראיתי להב"ח שכתב לפרש דברי הטור, שלא נתכוון לומר שהרמב"ם סותר את עצמו בזה מחיבורו לתשובתו, אלא שהתשובה היא ביאור למה שכתב בחיבורו, ומה שכתוב במקרא בשיר לא ישתו יין, לאו דוקא, אלא דאורחא דמילתא לשורר על היין, וכן מה שכתוב במשנה סוטה (מ"ח ע"א) בטל השיר מבית המשתאות, לאו דוקא, אלא אפילו בלא משתה אסור, דעיקר קפידא הוא משום השיר ע"כ. אולם הגאון מהראנ"ח בדרשותיו אמרי שפר (סוף פרשת במדבר) פירש דברי הרמב"ם בחיבורו שאין לאסור שירה בפה אלא על היין, ובכלי שיר אסור אפילו שלא על היין, והאריך להסביר הסוגיא דגיטין (ז ע"א) לשיטת הרמב"ם ע"ש. וכן פירש הגאון רבי חיים אבולעפיא בספר ישרש יעקב (דף צ"ה ע"ב). וע"ע = ועוד עיין = בספרו עץ החיים (דף קל"ב ע"ב). ועיין בכנסת הגדולה (סימן תק"ס) בהגהות הטור, שהאריך גם כן ליישב שיטת הרמב"ם, וראה עוד בספר פרי האדמה ח"א (דף מ"ד ע"א), ובחי"ג (דף כ"ב ע"א) + והנה המעשה רוקח (בפ"ה מהל' תעניות הי"ד) כתב בדעת הרמב"ם, דס"ל שאף בפה אסור אפ"י שלא על היין, ומ"ש ואפילו שירה בפה על היין, ר"ל דהוה ס"ד שעל היין יש להתיר יותר משום שכן דרך לשורר ולברך לחברים וכו' ע"ש. ודבריו תמוהים, שמדברי כל הראשונים הנ"ל מוכח שעל היין יש לאסור יותר, ואיך נעשה את הרמב"ם כחולק עליהם בסברא מן הקצה אל הקצה, והרמב"ם עצמו בתשובה כתב, שאם שומע קול דברים של טפשות ונבלות הפה, אפילו בלא ניגון אסור. ואם יחובר אליו זמר, יש כאן ג' איסורים, איסור שמיעת דברי טפשות ונבלות הפה, ואיסור שמיעת הניגון ר"ל זמרא דפומא, ואיסור שמיעת כלי שיר, ואם הוא במקום ששותים יין יש איסור רביעי, וכמ"ש הכתוב, והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ע"כ. מוכח שהיין הוא להחמיר ולא להקל. וכן העיר לנכון בכל זה בספר פרי האדמה ח"ג (דף כ"ב סע"ב). ואמנם מצאתי להמהר"ל מפראג בספר נצח ישראל (פרק כ"ג דף קי"ח רע"ב) שכתב: שאפילו על היין אסור גם בשיר בפה, וראיה לזה מ"ש בסוטה (מ"ח ע"א) זמרא דגרדאי אסור וכו'. והא דתנן בטל השיר מבית המשתאות, לרבותא קאמר שאפילו בשעת שתיית יין שדרך האדם לזמר, אפ"ה אסור ע"כ. וזה כדברי המעשה רוקח הנ"ל. אולם גם עליו תעבור כוס התימה, שזהו נגד כל הראשונים הנ"ל, שדייקו דדוקא על היין אסור. וההיא דגרדאי, לק"מ, דמירי בשיר של פריצות ונבלות הפה וכמ"ש רב האי גאון בתשובה, (והובאה להלן בהערה). ויש לחזק עוד הדברים הנ"ל על פי מ"ש הישועות יעקב (סי' תקס סק"ג), להסביר טעם האיסור בזמרא דפומא על היין, ע"פ מ"ש (ב"ב ס ע"ב) כשחרב ביהמ"ק = בית המקדש = רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, נטפל להם ר' יהושע וכו', אמרו לו, נאכל בשר שממנו היו מקריבים על גבי המזבח ועכשיו בטל? נשתה יין שהיו מנסכים ממנו על גבי המזבח ועכשיו בטל? אמר להם, אם כן מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים? שתקו. אמר להם, בני, שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרים גזרה על

הצבור א"כ רוב צבור יכולים לעמוד בה וכו'. ולפי"ז אף שא"א = שאי אפשר = לגזור שלא לשתות יין כלל, שהיא גזרה שאין צבור יכול לעמוד בה, אבל שיר עם שתיית יין, כמו שהיה בבית המקדש בזמן שהיו צריכים לעורר השמחה בשעת הנסכים והשיר מעכב הנסכים, זהו דבר שהצבור יכולים לעמוד בו. ולמ"ד שעיקר שירה בפה, (וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' מהל' כלי המקדש הלכה ג'), אף לשורר בפה בעת שתיית יין אסור עכת"ד. ולפי"ז עיקר טעם האיסור של השירה בפה משום היין, שהיה בא בנסכים. והרי זה כמבואר, ובעיון יעקב (גיטין ז' ע"א) הלך בשיטת המהר"ל מפראג הנ"ל (מבלי להזכירו), ואינו מחוור והעיקר כמש"כ וע"ע = ועוד עיין = בענף יוסף (סוטה מ"ח ע"א) ודו"ק. + ומה שכתב הגאון רבי ישראל מאיר מזרחי בשו"ת פרי הארץ ח"א (דף צ"ב ע"ד), שלדעת הרמב"ם אף בכלי שיר אין לאסור אלא על היין, ומה שכתב הרמב"ם בסוף דבריו על היין, קאי גם על תחלת דבריו דמיירי בכלי שיר, וזהו כשיטת רש"י ותוספות, (וכיוצא בזה צידד הכנסת הגדולה שם בד"ה ולכן), נראה דוחק לפרש כן בדברי הרמב"ם, ויותר נכון לפרש כדברי האחרונים הנ"ל, שהרמב"ם חולק על רש"י ותוספות שמתירים בין בכלי שיר ובין שירה בפה שלא על היין, והוא ז"ל בחלקות ישית למו, דבכלי שיר אסור בכל אופן, ובפה דוקא על היין. וכן היא דעת מרן השלחן ערוך, וכנ"ל. וכן כתב בספר מאמר מרדכי (סי' תק"ס סק"ב) וע"ע = ועוד עיין = בישועות יעקב (שם סק"ג) + והנה הבי"ח (סי' תק"ס) כתב, ולענין הלכה נראה לי שהעיקר כמ"ש בתשובת הרמב"ם שכל שירה אפילו בפה אסורה, ואפילו שלא במשתה, ויש להביא ראיה לזה ממ"ש בסוטה (מ"ח ע"א): אמר רב הונא, זמרא דנגדי (מושכי ספינות בחבל שאינו אלא לזרזם במלאכתם), ודבקר, שרי, (שמזמרים בשעה שחורשים ואינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר שהוא ערב עליהם). דגרדאי אסור, (שאינו אלא לשחוק). נמצא שנגינות האורגים והוא הדין לשאר אומנים באומנותם שאינו אלא לשמח לבבם, אסור, ואע"פ שאינו על היין, משום אל תשמח ישראל וכו' ע"כ. וכן כתבו המגן אברהם, והגאון בעל באר שבע (בחידושו לסוטה מ"ח ע"א), והשל"ה ח"א (מס' תענית ד"ס = דף ט' ע"ד) ע"ש. ולכאורה תקשה מזה על התוספות והרא"ש וסיעתם שכתבו שאין איסור אפילו בכלי שיר אלא דוקא במשתה, ובעל כרחנו צריכים לומר שהתוספות מפרשים כמ"ש רבינו האי גאון בתשו' הגאונים (הרכבי סי' ס'): דהא דאמרין בסוטה, אמר רב הונא, זמרא דנגדי ובקרי שרי, דגלדאי אסור, (וכן גירסת הערוך), היינו טעמא משום שחקר רב הונא וראה שהזמר של מושכי הספינות ורועי בקר לא היו בהן דברי גידופים ולא דברים מכוערים, ויש בהן עזרה וסעד למושכי הספינות ולרועים, אבל הזמר של בורסיים חקר וראה שהיו בו דברים מכוערים ודברי פריצות ולכן אסרו ע"כ. וכן הוא בספר כפתור ופרח (בפרק הששי דף י"ט רע"ב) בשם רב האי גאון. וא"כ אין מכאן שום ראיה למ"ש הרמב"ם בתשובה נגד חיבורו, או נגד דעת התוספות והרא"ש הנ"ל, ושוב ראיתי למהרש"ל בספר ים של שלמה (פ"ק דגיטין סי' י"ז) שכתב, שמכיון שגם התוספות מודים שבאופן שהוא רגיל בזמר וישן ומתעורר לקול זמר אסור כההיא דהירושלמי, ולפי"ז משמע שאף לזמר בלא משתה לא הותר אלא דרך עראי, אבל היכא שמרגיל עצמו ומתענג לבבו אסור, והיינו ההיא דסוטה (מ"ח ע"א) זמרא דגרדאי אסור וכו' עכת"ד. וכ"כ מדנפשיה בספר פרי האדמה ח"ג (דף כ"ב ע"ב). (ותירץ בזה קושית הגאון מהר"י הכהן אהיהא דאמרין זמרא דגרדאי אסור, שהרי לכל הפוסקים לא נאסר זמרא דפומא אלא על היין ותירץ כאמור) ע"ש. ועי' בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' קס"ו) שדחה ראית הבי"ח דהיהא דגרדאי מיירי ברגילים בכך וכו'. וזכה לכוין לדברי המהרש"ל בים של שלמה. ובחנם השיג עליו בספר מענה לאגרות (סי' מ"ז) ע"ש. ומ"מ לפ"ד רב האי גאון טעם אחר יש בדבר וכנ"ל. [וז"ל הארחות חיים (הל' ט' באב סי' י"ד): העוסק במלאכתו ומשורר להקל עליו במלאכתו מותר, אבל מי שאינו עוסק במלאכה, או שעוסק במלאכה קלה, אסור בשיר של עגבים אפילו שלא על היין. ועי' להגר"מ עבאדי בשו"ת מעין גנים (חאו"ח סי' י"ג אות ל') שכי' להתיר לשכירים העושים מצה לזמר במנגינות של חול, ואין למחות בידם, דדמי למ"ש בסוטה (מ"ח ע"א) זמרא דנגדי ודבקר שרי וכו' ע"ש ודו"ק]. +

והנה מה שסיים הרמב"ם הנ"ל, שכבר נהגו כל ישראל לומר שירי הודאות ותשבחות לאל יתברך על היין, כן כתב רבינו האי גאון בתשובה שהובאה בשו"ת הגאונים, (הרכבי סי' ס'), וזו לשונו: מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכל שכן בבית חתן וכלה, שמשמחין אותם בקולות של שמחה, ואומרים דברי שירות ותשבחות לפני הקב"ה, וזוכרים חסדיו עם ישראל מקדם, ומקוים גילוי מלכותו והבטחותיו הטובות, ובשורות נחמות שבישרו הנביאים את ישראל, ופיוטים הרבה, בקול נגינות, ואין אדם מישראל נמנע מכל אלה, וזמרא דאסר מר עוקבא, היינו נגינות של אהבת אדם לחבירו, ולשבח אדם נאה ביופיו, ולקלס גבור בגבורתו, וכיוצא בזה, כגון שירים של ישמעאלים הנקראים אשעאר אלגזל (ר"ל שירי צחות), והאי זמרא אפילו בפומא אסור, וכו'. והא דאמרין (בסוטה מ"ח ע"א): רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אווזי בזוזא, ומאה סאה חיטי בזוזא, ולא איבעי, אתא רב חסדא זלזיל ביה, איבעאי אווזא בזוזא ולא אישתכח. לא על שירי ישראל אמרו, אלא על שירי גוים עכת"ד. וכן הובאו דברי הגאון להלכה בהרי"ף והרא"ש בברכות (ר"פ אין עומדין), ובספר האשכול ח"א (עמוד כ"ג). (ובספר האשכול אלביק עמוד ל"ג). ובהרב המגיד (פרק ה' מהל' תעניות הלכה י"ד), ובחידושי הרא"ה לברכות (ל"א ע"א), ובחידושי הריטב"א והר"ן לגיטין (ז' ע"א) ע"ש. והמגן אברהם (סימן תק"ס סק"י) כתב: נראה לי דלא שרי אלא אותם שירים שנתקנו על הסעודה כגון בשבת, אבל פיוטים אחרים אסור ע"כ. ולכאורה משמע שאוסר לומר פיוטים אפילו יש בהם דברי שבח ותהלה להשי"ת, ותימה שהרי מדברי כל הראשונים מתבאר שיש להתיר בזה, ואפילו על היין. וראיתי להגאון מבוטשאטש בספר אשל אברהם תנינא (סימן תק"ס),

שהעיר בזה על דברי המגן אברהם, וכתב שאין זה אלא רק ממדת חסידות, כי משורת ההלכה מותר לשורר שבחי השי"ת אפילו על היין, ולא אסרו שירה בפה אלא רק כשהוא בקלות ראש שלא בשבחי השי"ת וכו' ע"ש.

והנה בארחות חיים (בהלכות ט' באב סימן י"ד) כתב: וזמרא דמנא, דהיינו בכלי שיר, לעולם אסור בכל מקום, ואפילו ע"י שבחות של הקב"ה, ואיסורן מדברי קבלה, שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, ודברי קבלה כדברי תורה עכ"ל. אולם מדברי המאירי (גיטין ז' ע"א) שכתב: כל מיני זמר העשויים לשמחת הוללות ושלא לכוין בהם לשבחי השי"ת, אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה, אסור לשומעו ולהשתעשע בו, בין כשנעשה הזמר בכלי שיר, בין בשירה על פה, ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהלה להשי"ת, כגון פיוטים ומזמורים, מותר, וכו', שלא נאסר אלא כשעושה דרך פריצות, וזהו שאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, כלומר כמנהג העמים ע"ש. מוכח שאף בכלי נגינה כל שנעשה דרך שבח ותהלה להשי"ת, שלא בדרך פריצות וקלות ראש מותר. וכבר כתב המאירי שם שאין לו לדין באלו אלא מה שענינו רואות לפי מקומו ושעתו, ולכן המיקל כדברי המאירי יש לו על מה שיסמוך. (הואיל וכן דעת רוב הראשונים, רש"י ותוספות והרא"ש והר"ן והגהות מרדכי, שלא נאסר כלי שיר אלא במשתאות על היין וכמשי"כ לעיל). ואמנם בספר מעורר ישנים (דף ק"ה ע"ב) כתב בפשיטות לאסור לשמוע קול כלי שיר שלא בחתונה, והעיר מזה על השואל ומשיב מהדורא שתיארה (סימן נ"ג) שדן אם מותר להעריך הכלי מערב שבת כשמקשקש בכל שעה בניגון ע"ש. ולא זכר מחלוקת הארחות חיים והמאירי בזה, ועיין בשו"ת כפי אהרן אפשטיין (סימן נ"ב) שכתב, שהמקילים לזמר ולנגן בכלי שיר נראה שסמכו על מה שכתבו הטור והרמ"א, שלא גזרו אלא רק במשתה או במי שרגיל בכך כדרך המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר. גם יש שאומרים שאינם עושים לשם שמחה אלא לשם לימוד חכמת הניגון, ועל כל פנים בימי הספירה ובין המצרים יש לאסור מטעם אבלות ע"כ. וע"ע =ועוד עיין = בשו"ת חלקת יעקב (סימן ס"ב אות ב'), שכתב שיש סברא גדולה להתיר, שהואיל ובשעה שגזרו לאסור הזמר לא היה הרדיו בעולם, ולא חלה עליו הגזרה, ואע"פ שכל מיני זמר אפילו אלו שנתחדשו אח"כ נכללים בגזרת חז"ל, מכל מקום ברדיו שאין המנגנים נראים לשומעים, והקול נשמע ממרחקים, נחשב כפנים חדשות ואינו בכלל הגזרה. וכיוצא בזה כתבו הבית יוסף או"ח (ס"ס =סוף סימן = י"ג), והמגן אברהם (ס"ס =סוף סימן = ש"א) עכת"ד. ועיין בשו"ת בת עין (סי' ח'). ובשו"ת יד יצחק חלק ג' (סימן שכ"ב), ובשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סימן ס"ח). (וע' בשו"ת פאת שדך הנד"מ סי' נ"ו, וצ"ט, וקכ"ו. וי"ל ע"ד. וע"ע =ועוד עיין = בשו"ת שרידי אש ח"ב סימן יב ואכמ"ל).

ונראה שלכל הדעות בסעודת חתן וכלה שהיא סעודת מצוה, ומצוה לשמח חתן וכלה, (כמבואר בברכות ו ע"ב), מותר לכתחילה לומר פיוטים שירים ותשבחות להשי"ת בכלי נגינה. וכבר כתב הראב"ה חלק ג' (סימן תשצ"ו), והובא בטור או"ח (סימן של"ח), שמותר לומר לעכו"ם לנגן בכלי שיר בשבת בשמחת חתן וכלה, שאין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר, וכן כתב בדרשות מהרי"ל (בהלכות עירובי חצרות), שפעם אחת גזר המושל שלא לנגן בכלי שיר בכל העיר במשך שנה אחת, לאות אבל על אשתו שמתה, ושאלו למהרי"ל האם יעשו נישואין בלי כלי שיר, והורה שאין לעשות נישואין בלי כלי שיר, שעיקר שמחת חתן וכלה בכלי שיר, לכן ילכו למקום אחר לעשות הנישואין עם מנגנים בכלי שיר ע"כ. והכנסת הגדולה באבן העזר (סימן ס"ה הגהות הטור אות א') למד מדברי מהרי"ל הנ"ל להתיר להביא כלי שיר בנישואי בנו, אף שהיה אבל בתוך י"ב חודש על פטירת אמו ע"ש. (וע"ע =ועוד עיין = במגן אברהם סימן של"ח סק"ד, ובשו"ת יביע אומר חלק ה' חיו"ד ס"ס =סוף סימן = ל"א). וכן מבואר בפירוש בתוספות (גיטין ז' ע"א), ובתוספות הרא"ש ובחידושי הר"ן (גיטין שם), שבחופה לצורך שמחת חתן וכלה מותר. וכ"כ הסמ"ג (בהל' ט"ב דף קכ"ג ע"ב), והגהות מיימוני (פרק ה' מהל' תעניות), והגהות מרדכי (ריש גיטין). וכן פסק הרמ"א בהגה. ונראה עוד שהוא הדין לכל שמחת מצוה כגון ברית מילה או פדיון הבן או סיום מסכתא, וכמו שמתבאר בדברי המאירי (גיטין ז' ע"א) הנ"ל, שאם יש צד מצוה בדבר מותר. ואע"פ שהגאון יעב"ץ בסידורו עמודי שמים כתב לאסור בסעודת ברית מילה, והובא בספר יפה ללב ח"ב (סימן תק"ס סק"ז), מכל מקום נראה שאין דבריו מוכרחים, וכבר פשט המנהג להקל בזה, וכמבואר בדברי מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן כ"א), ובעיקר הד"ט יו"ד (סימן ל"ו אות כ"ג), ובשו"ת מעשה אברהם (חיו"ד סי' מ"ח). ואפילו בליל המילה נהגו להקל, וכן מתבאר בספר מועד לכל חי (סימן י' אות כ'). וכן פסק להלכה הגאון רבי חיים אלעזר שפירא בספר אות חיים ושלוש (סימן רס"ה ס"ק כ"ט), והשיג בזה על דברי הגאון יעב"ץ, ושכן המנהג להקל. וכ"כ הרה"ג ר' יעקב סופר בספר כף החיים (סימן תק"ס ס"ק ל"ד), שהמנהג להקל. וכן העלה בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סימן קס"ו) להתיר בכל שמחת מצוה, וכנ"ל. ותנא דמסייע ליה הוא המאירי הנ"ל, וכן בחול המועד מותר לנגן ולשמוח בכלי שיר, וכמ"ש בשו"ת שבות יעקב ח"א (סי' כ"ה), ובשו"ת אבן השהם (סימן נ'), וכ"כ הגאון רבי חיים אבולעפיא בספר עץ החיים (דף קמ"ב ע"ב), והגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר ח"א (סי' כ"ט), והשואל ומשיב שתיארה (סי' ג'). וכן פשט המנהג בארץ ישראל לנגן בכלי שיר בחול המועד סוכות בשמחת בית השואבה שעושים בבתי הכנסת, וכמ"ש בשו"ת ויקרא אברהם (בקונטרס מקום שנהגו, דף קכ"ג ע"א), וכ"כ הגאון רבי אברהם ענתבי בספר חכמה ומוסר (דרך חקיקה אות קפ"ה), שכן נהגו בארם צובא. וכן פסק בשו"ת פעולת צדיק (סימן קס"ו). (ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד סימן מ"ו). והוא הדין שמותר לנגן בכלי שיר ביום פורים שהוא יום משתה ושמחה, וכמ"ש הגאון מהר"א הלוי בשו"ת זקן אהרן (סי' י

רי"ג). ועיין בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד ס"ס = סוף סימן = שס"ח), שמותר לאבל תוך י"ב חודש על אביו או אמו ללמוד לנגן במוזיקא/במוסיקה/ לצורך פרנסתו ומחיתו, אבל אם עושה כן רק דרך שחצנות אסור, שהרי משחרב בית המקדש גזרו חז"ל שלא לנגן בכל מיני כלי זמר, וכמבואר באו"ח (סימן תק"ס), ע"ש. וע"ע = ועוד עיין = בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד סי' נ"ו). ובשו"ת זכר שמחה (סי' ס"ז). ובשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' קי"א) ואכמ"ל. בסיכום: המקילים לשמוע מהרדיו או מהרשם קול שירות ותשבחות והודאות להשי"ת, כל שאינם דרך קלות ראש והוללות, יש להם על מה שיסמוכו, ואע"פ שהם מלווים בכלי נגינה, והנח להם לישראל. והמחמיר תבוא עליו ברכה + ואע"פ שאנו קבלנו הוראות מרן השלחן ערוך, והוא סתם כלשון הרמב"ם, ונודע מ"ש הגאון רבי חיים פלאג"י בשו"ת לב חיים ח"א (סימן צ"ט דף קל"ח ע"ב), שאם מרן סתם בש"ע כלשון הרמב"ם, והטור פירש דברי הרמב"ם, ומרן בבית יוסף לא הביא פירוש אחר לדבריו, אמרינן שמסתמא גם בש"ע שפסק כלשון הרמב"ם, סתמו כפירוש, שסובר כפירוש הטור בדעת הרמב"ם ע"ש. ובנ"ד לפי פירוש הטור בדעת הרמב"ם יש לאסור שמיעת כלי שיר אפילו שלא על היין, ואף מרן הבית יוסף הסכים לפירוש הטור ע"ש. ולפי"ז אין לפרש בדעת מרן הש"ע כמ"ש הכנה"ג בתוך דבריו, וכן כתב בשו"ת פרי הארץ ח"א (דף צ"ב ע"ד) לקושטא דמילתא, שמ"ש הרמב"ם על היין חוזר גם על נגינה בכלי שיר, אבל שלא על היין מותר אפילו בכלי שיר. (וע' בשו"ת מקור ישראל חאה"ע ס"ס = סוף סימן = כ"ב). מכל מקום נראה שיש לצרף טעמו של החלקת יעקב הנ"ל שברדיו וכן ברשם קול יש מקום להקל יותר משאר כלי שיר שרואים אותם ושומעים מהם. וכמו שנאמר (קהלת ו' ט') טוב מראה עינים מהלך נפש. ולכן שירות ותשבחות להשי"ת בליווי כלי נגינה, הנאמרים ברדיו או ברשם קול, אין איסור לשומעם, שיש כעין ספק ספיקא, שמא הלכה כרוב הפוסקים שלא נאסר לשמוע כלי שיר אלא על היין, ואם תמצא לומר כדעת הרמב"ם, שמא גם הוא יודה לרוב הפוסקים, שאין לאסור שמיעת כלי שיר אלא על היין (כדברי הכנה"ג והפרי הארץ), ואם תמצא לומר כפירוש הטור והבית יוסף, שמא ברדיו וברשם קול שאינם נראים לעין יש להקל כששומעם שלא על היין. ועל כל פנים נראה שמכיון שלדעת רוב הפוסקים אין לאסור שמיעת כלי שיר אלא על היין, ויש שמפרשים כך בדברי הרמב"ם, אין למחות במקילים, כיון דהוי מילתא דרבנן והמחמיר תע"ב = תבא עליו ברכה =. ודע שמותר לשורר שירות ותשבחות בפה אפילו על היין, וכדמוכח בהרי"ף והרא"ש (ר"פ אין עומדין), וכן מתבאר מדברי רבינו האי גאון, ושאר הפוסקים הנ"ל שהביאוהו להלכה. ולאפוקי ממה שהעלה ממעשה רוקח לאסור בזה. וכבר השיג עליו לנכון הגאון הראש"ל בספר פרי האדמה ח"ג (דף כ"ג ע"ג), וכתב, שחלילה לאסור בזה ע"ש וכן עיקר. + ולצורך מצוה כגון לשמח חתן וכלה, או מילה או פדיון הבן, או סיום מסכתא, מותר לכתחילה, ומצוה נמי איכא. וכן בחול המועד שיש מצוה לשמוח ברגל, וכן בפורים שהוא יום משתה ושמחה, מותר לנגן בכלי שיר. והשי"ת יחיש לגאלינו גאולה שלמה, אז ימלא שחוק פינו ולשונו רנה אמן.